

Алтан орто оскуолата

**Саха тылын, литературатын уруоктарыгар
цифровой технология нөнүө оҕо дэгиттэр сатабылын сайыннарыы
(8 кылаас холобуругар)**

Толордо: Неустроева А.Г., Алтан
орто оскуолатын саха тылын
уонна литературатын
учуутала

2022

Иһинээбитэ

1. Кириитэ
2. Сайыннарылаах үөрэх устуоруйатыттан
3. Сайыннарылаах үөрэх түһаайытынан дэгиттэр сатабылы сайыннары
4. Цифровой технологияны уруокка туттуу
5. Саха тылын, литературатын уруоктарыгар цифровой технология нөнгүө оҕо дэгиттэр сатабылын сайыннары
(8 кылаас холобуругар)
6. Түмүк
7. Туһаныллыбыт литература
8. Сыһыары

Кириитэ

Аныгы олох балысханнык сайдар, уларыйар-тэлэрийэр. Ону кытта тэннэ иитии-үөрэтии ирдэбиллэрэ учууталтан саналыы билиини-көрүүнү, үөрэтэр ньымалары эрэйэллэр. Иккис көлүөнэ ФГҮӨС ирдэбилинен билинни кэм учуутала оҕоҕо билии эрэ биэрбэккэ, ол ылбыт билиитин бэйэтин туһатыгар сатаан туттар гына сатабыллаах, үөрүйэхтээх гына үөрэтэн, иитэн таһаарыахтаах.

Үлэ тоҕооһо: куйаар ситимэ, цифровой технология олохпутугар күннэтэ туттуллар, киирэ турар. Билинни оҕо сайдыыта таһыччы түргэн, өйө-санаата сытыы, тобуллаҕас, сананы билэрэ-көрөр түргэн. Ол иһинурукку курдук күөх экранынан эрэ мунурдаммакка, цифровой технологияны баһылаан, интэриэһэ эрэ телефон, гаджет буолла. Ону таба туһанан оҕону сөптөөх хайысхаҕа салайан, туһалаах өттүгэр сайыннарыахха наада.

Сыала:саха тылын, литературатын уруктарыгарцифровой технологиянөнгө оҕо дэгиттэр сатабыла сайдарыгар усулуобуйа тэрийии

Соруктара:

- саха тылын, литературатын предметтэригэр цифровой технологияны туттан оҕо үөрэнэр баҕатын, интэриэһин күүһүрдүү, урукка үлэ көбүн үрдэтии;
- оҕо дэгиттэр сатабыла төһө сайдан иһэрин кэтээн көрөр үлэ ытыы;
- оҕо цифровой технологияны туһалаах өттүгэр туттарыгар туһайыы.

Сабаҕалааһын:дэгиттэр сатабыла сайдыбытоҕо олох ыарахаттарыттан чаҕыйбат, ханнык баҕарар идэҕэ дэгиттэр,умсугуйан туран таһаарылаахтык үлэлиир киһи буола улаатар.

Туттуу ньымалара:

- эмпирическэй ньыма
- түөрүйэни үөрэтии ньыма

1. Сайыннарыылаах үөрэх устуоруйатыттан

Хас биирдии оџону дьарыкка киллэрэн“үөрэнэргэ үөрэтии”, сананы арийыы үөрүүтүн үллэстии, өй мөккүөрүн, өй алтыһытын тэрийии, оџону сыһыанна киллэрэн алтыһарга, бодоруһарга үөрэтии, үөрэнээччи үрдүкү кылааска үөрэџи чэпчэкирик ылынарыгар кытаанах олугу ууруу – сайыннарыылаах үөрэх кистэлэнэ буолар.

Сайыннарыылаах үөрэх туһунан учуонайдар үлэлэриттэн ааџан билэбит.

Ол курдук сайыннарыылаах үөрэх төрдө И.Г Песталоцци, А. Дистервег, К.Д. Ушинский уо.д.а. үлэлэригэр баар.

XX үйэ 30 сылларыгар сайыннарыылаах үөрэх теориятын научнайдык Л.С. Выготский суруйбута. Нуучча Улуу психолога «Обучение только тогда хорошо, когда оно идет впереди развития» диэн бэлиэтээбитэ [\[3\]](#). Лев Выготский этэринэн, «... Оџо сайдыытын уруттуур эрэ үөрэтии дьиннээх үчүгэй үөрэтии буолар. Оттон сайды ханнык эмэ сиппит түһүмэџэр олоџуран үөрэтии оџо уопсай сайдыытыгар дьайар кыаџа суох, төттөрүтүн, бэйэтэ киниэхэ соһулан иһэр» [\[15\]](#).

Бу санааны салгыы Л.В. Занков, Д.Б. Эльконин, В.В. Давыдов, Н.А. Менчинская уо.д.а. сайыннарбыттара.

Л.В. Занков: «Обучение должно вести за собой развитие. Выготский показал, каким должно быть обучение, чтобы оно могло вести за собой развитие» [\[12\]](#) - диэн этэн туран, Выготский Л.С. теориятын салџаан, онно олоџуран педагогической наукаџа аан бастаан «оџо уопсай сайдыыта» диэн өйдөбүлү киллэрбитэ. Л.В.Занков оџо үөрэнэр усулубуйатын уларытыыттан, кэлиминик сайыннаран үөрэџи тэрийииттэн оџо уопсай сайдыыта улахан тутулуктааџын дакаастаабыта. Кини оџо көрөн-истэн, тутан-хабан наардаан сааһылыр (эмпирической) өйүн сайыннаран [\[15\]](#).

Эльконин — Давыдов сайыннарыылаах үөрэхтэрэ хас биирдии оџону толкуйдуурга, чинчийэргэ, бэйэтин санаатын этэргэ, сатаан мөккүһэргэ, утарарга, сөптөөх эппиэккэ сөбүлэһэргэ, күннээџи олоххо тугу барытын тэннээн ырытан көрөргө, бодоруһарга үөрэтэр. В.В.Давыдов суруйар: «В теории развивающего обучения понятие зоны ближайшего развития приобрело функции общей реальной организации учебной деятельности, в которой усвоение школьниками знаний происходит в форме их постоянного диалога-дискуссионного сотрудничества и общения как между собой, так и с учителем» [\[5.517\]](#).

Д.Б.Эльконин - В.В.Давыдов, В.В.Репкин сайыннарылаах үөрэхтэрин технологията тобулук өй (теоретическай) сайдытыгар тирэбирэр. Учуонайдар чинчийиилэринэн, оскуола маннайгы сүһүөбэр оҕо тобулук (теоретическай) өйө сайдыахтаах эбит. Ол тобулук өй ис хоһоонун туһунан В.В.Давыдов бу курдук суруйар: «В основе психологического развития младших школьников лежит процесс формирования у них в ходе выполнения учебной деятельности теоретической (содержательной) рефлексии, анализа и планирования, что определяет существенную перестройку всей познавательной и личностной сферы детей» [\[5.250\]](#). Маннык тобулук өй (теоретическай) сайдытыгар өйдөбүл төрдүн булуу, чинчийи сүрүн сыалынан буолуохтаах.

Сайыннарылаах үөрэтии идеятын П.П.Блонская маннык этэр: «...и именно школа сейчас в слишком малой степени мастерская человечности, в ней слишком мало говорят человеку о человеке... Человек должен быть чутким к человеку, и именно на человеческую жизнь должен быть преимущественно обращен взгляд ребенка. Явление человеческой жизни – главный предмет наблюдений в нашей школе». П.П.Блонская туруорар проблематын ханнык эрэ биир өттүн Г.А.Цукерман чинчийиитэ таарыйар. Ол гынан баран кини чинчийиитэ Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдов чинчийиилэрин кытта биир баайылаах. Цукерман суруйар: “В чем специфика учебного сотрудничества ребенка со взрослым, необходимого для усвоения нового – теоретического знания и перехода ребенка к новому – теоретическому способу общения?”. Цукерман бэлиэтииринэн, оҕо үөһэ этиллибит тобулук өй дьобурун кытта сэргэ оҕо өссө биир дьобура сайдыахтаах – бииргэ үөрэнэргэ үөрэнии эбэтэр бэйэни үөрэтэргэ үөрэнии дьобура. Бэйэ бэйэни өйдөһүү, хардарыта дьайсыһы сыһыана. Бэйэ бэйэни өйдөһүү, хардарыта дьайсыһы сыһыана оҕону үөрэнээччи быһыытынан үрдүк таһымна таһаарар – оҕо билии ньыматын баһылыр (теоретическое знания) уонна тобулук өйө сайдар.Онон Г.А.Цукерман үөрэнэр дьарыкка сыһыан хайдах төрүттэнэн, ханнык ньыманан киирэрин чинчийэр эбит. [\[13\]](#)

Саҥа дьайыһыны өй-санаа быһыытынан үөрэтэри П.Я.Гальперин маннык көрөр: “Чтобы усвоить новое действие в качестве умственного и не просто требовать этого усвоения, а обеспечить формирование такого действия в его высшей, умственной форме, мы должны проследить путь его становления с самого начала. Намечаем 6 последовательных этапов. Первый этап – формирование мотивационной основы, т.е. мотивация действия, второй этап – формирование схемы ориентировочной основы действия, третий этап – формирование действия в его начальной, материальной или материализованной форме, четвертый этап – формирование действия в громкой социализированной речи, пятый этап – формирования действия во внешней речи “про себя”, шестой этап – формирование действия в скрытой речи” [\[4.195\]](#). Бу

усулуобуйалары тутустахха, оџо сайдар анала уһуктан бэйэтин салайынан сайыннараар суолу тутуһуо, бэйэни сайыннарыыны үөрүүэххэ кубулутуо.

Сайыннарыылаах үөрэтии биирдиилээн оџо бэйэтин бэйэтэ сайыннараарыгар, үөрэтэригэр болџомтону уурар. Олохтоох ааптар В.Е. Степанова «Бэйэни сайыннарыы» диэн үлэтигэр «... бэйэ үөрэџириитин – сайдыытын тиһигэр киирэр буоллахха, оџону хайдах киһи буолан ситэн-хотон улаатан иһэрин кэтээн, предметтэринэн хайыта тарпакка, личность быһыытынан көрүү наада. Бэйэ үөрэџириитэ-сайдыыта диэн оџо бэйэтин кутун куоттарбакка, сүрүн сүтэрбэккэ, окко түспүт оноһуутун, сиргэ түспүт сэрэбиэийин булуута уонна сайыннарыыта буолар. Сайыннарыылаах үөрэх туспа ойуччу тутуллубакка, оџоџо бэйэтигэр туһаайыылаах үөрэх иһинэн күүскэ туттуллар буоллабына, үрдүк ситиһии кыаллар» диэн суруйар [\[13\]](#).

Кэлин сылларга Саха Өрөспүүбүлүкэтин үгүс оскуолаларыгар Д.Б. Эльконин — В.В.Давыдов уонна Л.В.Занков сайыннарыылаах үөрэхтэрин олоххо киллэрдилэр.

2. Сайыннарыылаах үөрэх туһаайыытынан дэгиттэр сатабылы сайыннарыыга

Федеральной государственной үөрэх стандарда системнэй – деятельностьнай туһаайыыга (Л.С.Выготский, А.Н.Леонтьев, П.Я.Гальперин, Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдов) олоџулар. Бу туһаайыы иитии-үөрэх процеһын дьүөрэлииргэ, алтыһыннараарга табыгастаах, оџо оскуолаџа үөрэнэр кэмигэр ханнык баџарар үөрэх предметин нөнүө ытык өйдөбүллэри ингэринэригэр, үөрэх дэгиттэр сатабылларын сайыннараарыгар туһаайыллар.

Сатабыл диэн тугуй? П.П.Кондратьев манньк быһаарар: “Сатабыл диэн сайдыбыт киһи ис туругун көрдөрөр өйдөбүл. Кини сайдыбыт киһи өйүнэн да, илиитинэн да араас дьарыгы онорор кыахтаабын быһаарар уонна кини киһи тус үлэтин толороругар көстөр, үлэтин бүтэрбитин кэннэ ханнык эмит матырыяал оноһуллан баар буолар...” [\[9\]](#).

Үөрэх дэгиттэр дьайыылара, П.П.Кондратьев быһаарарын курдук, оџо тус олоџор туттар дьайар аналлара. Ол эбэтэр оџо өйүнэн да, илиитинэн да араас дьарыгы онорор кыахтанар.

Сайыннарыылаах үөрэх этэринэн (Эльконин-Давыдов үөрэхтэрэ) оҕо уруокка бэйэтэ сыал-сорук туруорунар ньымаларын быһаарар, түмүгүн ырытар сатабылы ылыахтаах. Учуутал онно күүскэ үлэлэһиэхтээх. Оҕо бэйэтин сыаналанар уонна хонтуруолланар сатабылын олохсатарга уонна сайыннарарга болҕомтотун ууруохтаах.

В.Е.Степанова оҕо ханнык баҕарар дьарыгар дэгиттэр дьобур-сатабыл ирдэнэр диэн этэр. “Оннук дьобур сатабылынан буолуон сөп: өйдөөһүн, сорук (сыал) туруоруу, торумнааһын, тэрийии (олоххо киллэрии), хонтуруоллааһын, ырыналааһын, бэйэ туругун сыаналаныы” [\[13.34\]](#). Ааптар үлэтигэр оҕо ордук сыал-сорук туруорунууну уонна бэйэ туругун сыаналаныыны (рефлексия) ыарыҕатарын туһунан бэлиэтиир.

Онон түмүктээн эттэххэ, «Олоххо-дьаһахха дэгиттэр сайдыылаах дьон, бары үлэни хамнаһы кыайалларын ааһан, дьон-сэргэ ортотугар улаханлык биһирэнэллэр, кинилэр курдук туттарга-хаптарга, сылдьарга ыраны саҕаллар. Кинилэр ураты хаачыстыбаларын ырытан көрүү түмүгэр (элбэх сыл учуонайдар анаан дьарыктаналлар) бу дьон уһулуччу дэгиттэр сатабыллара сайдыбытынан уратылаахтар...” [\[8\]](#).

3. Цифровой технологияны уруокка туттуу

«Современная цифровая образовательная среда в Российской Федерации» диэн федеральнай бырайыак бүтүн 4 түһүмэххэ турар (2025 сыл сэтинньитигэр түмүктэнэр) кини биир тутаах бырайыагынан «Цифровая школа» бырайыак буолар. Ыам ыйын 7 күнүнээҕи 2018 с. N204 Российской Бэдэрээссийэ Президенин Ыйаабынан 2024 сылга диэри аныгы уонна куттала суох цифровой үөрэх эйгэтин тэрийии бары көрүнгэ үрдүк хаачыстыбалаах уонна табыгастаах буоларын хааччыйар соругу туруорар. Онон оскуола үөрэнээччилэрин интернет-технология көмөтүнэн билиигэ үөрэтии соруга турда. «Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования акцентирует внимание на необходимости создания в школах информационно-образовательной среды» [\[11\]](#). Ол аата биһиги учууталлар инновационнай компьютернай уонна аныгы цифровой технологияларын туттан саналыы үөрэтиэхтээхпит.

В.В.Давыдов этэр: «Компьютер, включенный в целостную структуру учебной деятельности, служит эффективным средством ее организации и управления, а также средством автоматизированного контроля за ее результатами. Он выступает в качестве динамической модели учебных действий, овладевая способами работы с ним, учащиеся тем самым выполняют соответствующие учебные действия и усваивают открываемое ими определенное понятийное содержание [\[6.209\]](#).

Цифровой технологияға үөрэх дьарыгын киллэрэн ытыты өрүттэрин ылан көрүүбүн. Цифровой технология үчүгэй өттө диэн, бастакынан, учуутал сонун технологияны туттан оҥо уруокка үлэлиир ис көбүн уһугуннаран, өйүн сытыылыырыгар, дьоһура сайдарыгар кыах арыйар. Тоҕо диэтэр, билинни кэм оҥото аныгы технология өттүгэр интэриэһэ улахан. Иккиһинэн, учууталга да, оҥоҥо да үлэлииригэр, үөрэнэригэр көмөлөөх, табыгастаах, туһалаах. Омскай куорат оскуолатын нуучча тылын учуутала Светлана Владимировна Лысак «Современный урок» диэн бүтүн Россиятаабы педагогической сурунаалга 2021 сыллаахха тахсыбыт «Цифровые образовательные ресурсы для повышения мотивации учащихся» диэн ыстатыйатыгар бу курдук суруйар: «Что дает применение цифровых ресурсов? Учащиеся приучаются работать самостоятельно с информацией, имеют возможность выбирать между простым и сложным, что позволит учащемуся достичь тех результатов, которые он хочет достичь и ориентироваться в информационном мире будущего. Сегодня учителя могут использовать цифровые порталы для дополнительных занятий с одаренными либо слабоуспевающими учащимися, тем самым повышая их мотивацию и интерес к изучению предмета. Точно так же можно дать ребенку выбор при закреплении учебного материала в виде домашнего задания».

Учууталга уруогу араас цифровой матырыйаалтан тангы, тупсары, биридимэти диринэтэн үөрэтэргэ анаан эбии, кинэн информацияны биэрии, ылыы, уруок былаанын оноруу, үөрэнээччи билиитин тургутуу, аан ситим (интернет) нөнүө атын учууталлары кытта үлэ уопутун үлэстии о.д.а. туһалаах өрүтүн ааттаан баран иһиэххэ сөп. Оттон үөрэнээччи цифровой технологияға үөрэх дьарыгын тэрийэн үлэлээтэбинэ, В.Е.Степанова этэринии «бэйэтин сайыннарыан сөп». Араас импэрмээсийэни, матырыйаалы сыымайдаан туһалаабы көрдөөн булар, таба туһанан, айан онорон таһаарар, билиитин таһымын тургутар кыабын үөскэтэр, атыннык эттэххэ, оҥо бэйэтин салайынан үөрэтэр дьоһура сайдар кыахтанар. Билигин тэйиччиттэн олорон үөрэнии (дистанционное обучение) олохтоохтук киирбит кэмигэр ордук тоҕоостоох да, табыгастаах да. Бэрэпиэсэр Е.С.Полат бэлиэтиир: «Дистанционное обучение как самостоятельную форму обучения, при которой взаимодействие учителя и учащихся, между собой осуществляется на расстоянии и отражает все присущие учебному процессу компоненты (цели, содержание, методы, организационные формы, средства обучения) реализуемые специфичными средствами интернет-технологий или других других интерактивных технологий» [19]. Тэйиччиттэн олорон үөрэниигэ учуутал биэрэр бэлэм билиитин ылбакка, үөрэнээччи билиини бэйэтэ үлэлээн, көрдөөн булунар. Сыралаһан булбут билиитин олоххо туһана үөрэнэр.

Отгон цифровой технологияны туттан үөрэни туох мөкү өрүттээбэй? Бастатан туран, куруук хамсаммакка олорон уһуннук үлэлээтэххэ, киһи доруобуйатыгар улахан охсуулаах. Иккиһинэн, үөрэнээччи интэриниэт ситимигэр мунан хаалан, олус элбэх наадата суох импэрмээссийэни ылыан сөп. Маанныкка оҕо барыта хабыллар кутталлаах. Ол иһин бу өттүгэр болжомто ууруллуон наада.

Онон уроукка цифровой технологияны туһаныы - үөрэҕи кэрэхсэтэр, болжомто тардар уонна үөрэх матырыйаалын ингэрэр ньыма буолар, ону таһынан үөрэх бары биридимиятын кытта тэҥнэ туһанар кыаҕы биэрэр диэн үгүс учуутал бэлиэтиир.

4. Саха тылын, литературатын уроуктарыгар цифровой технология нөҥүө оҕо дэгиттэр сатабылын сайыннарыы (8 кылаас холобуругар)

Үөрэх стандартын санга ирдэбилинэн оҕоҕо туһаайыылаах дьарык, методист М.А.Попова эппитинии “үөрэнэргэ үөрэни” сүрүн ирдэбил быһыытынан киирдэ. Онон оҕо уроукка ылбыт билиитигэр олобуран, сатабылын сайыннарыыга көдүүстээх ньыманы көрдүүр сыал-сорук туруорунабыт.

Алтан орто оскуолатыгар 2001-2010 сс.Кондртьев П.П. салайааччылаах «Сатабыл» экспериментальной площадката үлэлээбитэ. Ол иһин, этэргэ дылы, “сатабыл” оҕолоро буоларбыт быһыытынан сатабыл диэн тылы олус чугастык ылынабыт. Бу уон сыл устата мунньуммут билиибит, үөрүйэхпит, сатабылбыт хас биирдии учуутал салгыы айымньылаахтык үлэлииригэр олук уурбута саарбаҕа суох.

Уроукка оҕо көрөн-истэн, тутан-хабан, эт өйүнэн толкуйдаан бары өттүнэн туһалаах сатабыла сайдыахтаах. Ол иһин бэйэ туһаайыылаах (личностнай), бэйэни салайыныы (регулятивнай), билии-көрүү (познавательнай) уонна бодоруһуу (коммуникативнай) диэн дэгиттэр сатабылларга болжомто уурабыт.

Оҕодэгиттэр сатабылын сайыннарыыга цифровой технологияны туттуохха сөп.

Учуутал үлэлиирин, үөрэтэрин тухары үүнэр, сайдар. Биир бэлэм халыыбынан үөрэтэр, үлэлиир салгымтыалаах. Цифровой технологияны уталыппакка киллэрии биһиги кэммит ирдэбилэ буолбутунан сибээстээн, бэйэ үөрэтэр предметигэр көдүүстээхтик туттуохха сөп. 2019 сыллаахха “Использование интерактивной доски в учебном процессе” диэн кууруска үөрэнэн баран, саха тылын уонна

литератураны уруоктарыгар аныгы технологияны үгүстүк туттан барбытым. Цифровой технологияны туттуу оџо ийэ тылынан этэр-тыынар, сангарар-инэрэр ис көбүн уһугуннараыгар, өйүн сытыылыырыгар, дьобура сайдарыгар сабыдыала улахан буолар.

2020 сыллаахха “Үөрэхтээһин” национальной бырайыак “Аныгы оскуола” федеральной бырайыагын чэрчитинэн Алтан орто оскуолатыгар технологической хайысхалаах «Точка роста» киинэ арыллан үлэтин саҥалаабыт буолан, техническэй базанан толору хааччылыбыта. Онон айымньылаахтык үлэлииргэ бары усулуобуйа баар.

Саха тылын уонна литератураны уруоктарыгар цифровой технологияны туттан оџо пааранан эбэтэр бөлөбүнэн айымньылаахтык үлэлээтэбинэ, манньык дэгиттэр сатабыллара сайдыан сөп:

- **Бэйэ туһаайыылаах сатабыл (личностнай).** Төрөөбүт тылы үөрэтии суолтатын өйдүүр, ылбыт билиитигэр, тылын баайыгар тирэҕирэн саныыр санаатын холкутук тиэрдэр, сангарар санатын кэтээн көрөн сөптөөх түмүк оностор, бэйэтин сыаналанар.
- **бэйэни салайынар сатабыл (регулятивнай).** Сыалын-соругун туруорунан, үлэтин хаамыытын былааннаннар, үлэтин бэрэбиэркэлэнэр, алҕаһын көннөрүнэр, үлэтин кэмигэр түмүктүүр, цифровой технологияны сөптөөхтүк туттарга дьаһанар.
- **билэр-көрөр сатабыл (познавательнай).** Бэйэтиттэн сананы эбэн киллэрэр, араас таблицанан, схеманан, ойуунан, уруһуйунан көрдөрөр үөрүйэҕи баһылыыр, цифровой технологияны хайдах туттары үөрэтэр, билэр.
- **Бодоруһар сатабыл (коммуникативнай).** Үлэтин интэриэһинэйдик, толору кэпсиир, эйэбэс буолуу этикетин тутуһар, ыйытыларга эппиэттиир, оџо кэпсиирин болҕойон истэр, ыйыты биэрэн интэриэһиргиирин көрдөрөр, бииргэ үлэлиир оџолоругар эйэбэстик сыһыаннаһар, уопсай үлэбэ көхтөөх кыттыыны ылар.

Учуутал систиэмэлээх үлэтигэр дьын үлэтэ, сырата, түмүгэ көстөр. 8 кылаастарга кылаас салайааччытынан үһүс сылбын үлэлиибин. Үлэм уопутугар кылааспын кытта айымньылаах үлэбин сырдатыам.

8 кылааска 8 оџо үөрэнэр: 6 кыыс, 2 уол. Кылаас таһыма орто.

В.Е. Степанова «Сүрүн өйдөбүл кыра-кыра өйдөбүллэр ситимнэриттэн үөскүүр. Бу кыра өйдөбүллэр бэйэ-бэйэлэриттэн тутулуктаах уонна сибээстээх буолаллар. Ону арыян «холботолоон», «түмүктээн», өйдөбүл олоџор тахсыы – сүрүн сорук» [\[13.30\]](#) диэн этиитин

болџомтоџо ылан, тиэмэни түмүктүүр уруокка(очное обучение)үөрэнээччилэргэ цифровой технологияны туттан араас үлэлэри онорторобун.

Бу үлэлэр пааранан, бөлөџүнэн үлэ түмүгэ буолар.

Уруок былаанын онорорбор Амма улууһун саха тылын учууталларын методическайхолбоһугун салайааччыта Кириллина К.Р. былаанын туһанарым олус көмөлөөх.

Ол курдук 2019-2022 сс. үөрэнээччилэр манньк үлэлэри онорбуттара.

Сы ла	Үлэ аата	Оноһуллубут программата	Быһаарыы
2019-2020 (6 кылаас)			
<i>Сыл бастакы анара</i>			
1	Норуот тылынан уус-уран айымньыта. Презентация https://docs.google.com/presentation/d/1vqX6kLXT3P_jAh22zyjyEmd1hawpQ5Wim_xh2Nk5FMY/edit?usp=sharing	Microsoft Office PowerPoint	Норуот тылынан уус-уран салааны түмүктүүр үлэ.
2	“Мин хоһооннорум” айар үлэ https://docs.google.com/presentation/d/12LJz-BXMWdZ0QIqocVbCSWSq2c0LfoHPI_ezXe7fGEO/edit?usp=sharing	Microsoft Publisher	Айар үлэни түмүү.
3	Даџааһын аат – тирэх таблица https://docs.google.com/presentation/d/1AeZIA6hHKrD-XorDDmXxtExwI_5-MqWIDN4gU5BIGI/edit?usp=sharing	Microsoft Office PowerPoint	Даџааһын сана чааска таблица оноруу.
4	А.И.Софронов – Алампа “Куоратчыт” кэпсээнинэн видео https://youtu.be/7mY81GtT40Q https://youtu.be/7-wg90zqHfg	Power Director, InShot	А.И.Софронов – Алампа “Куоратчыт” кэпсээнигэр түмүктүүр үлэ.
<i>Сыл иккис анара</i>			
5	Күн Дьырибинэ “Көбүөхтүүрүн аанһа күөх киһиргэс” үгэнэн видео https://youtu.be/8wVvig630q0	Power Director, InShot	Күн Дьырибинэ “Көбүөхтүүрүн аанһа күөх

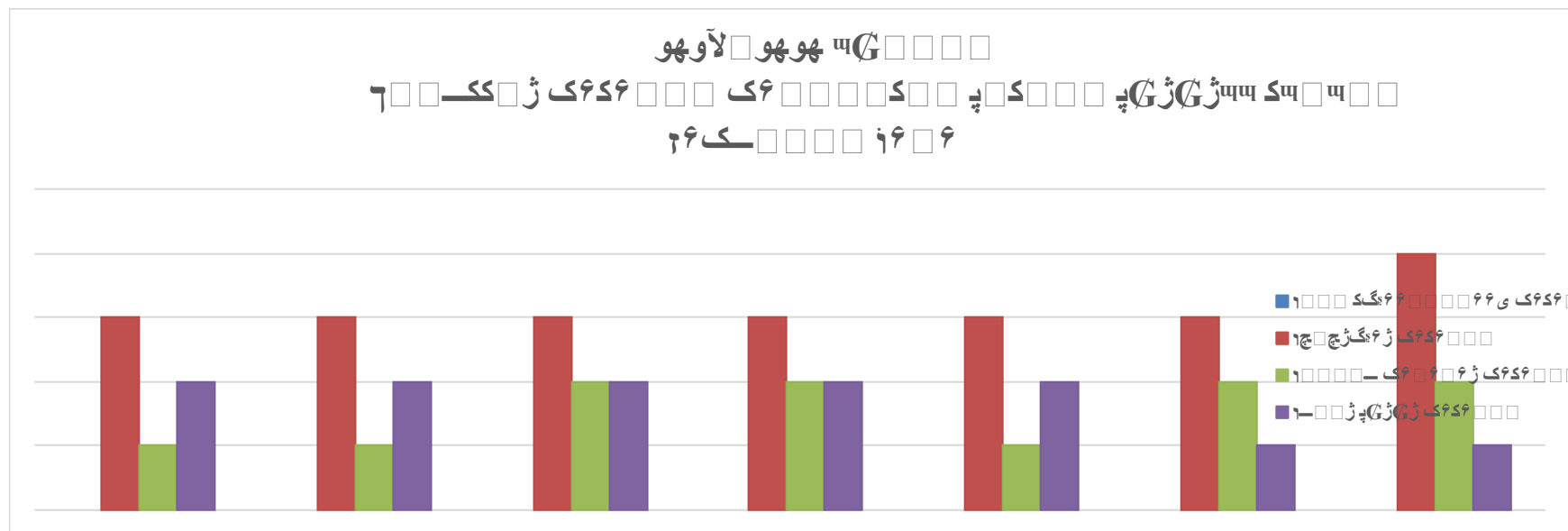
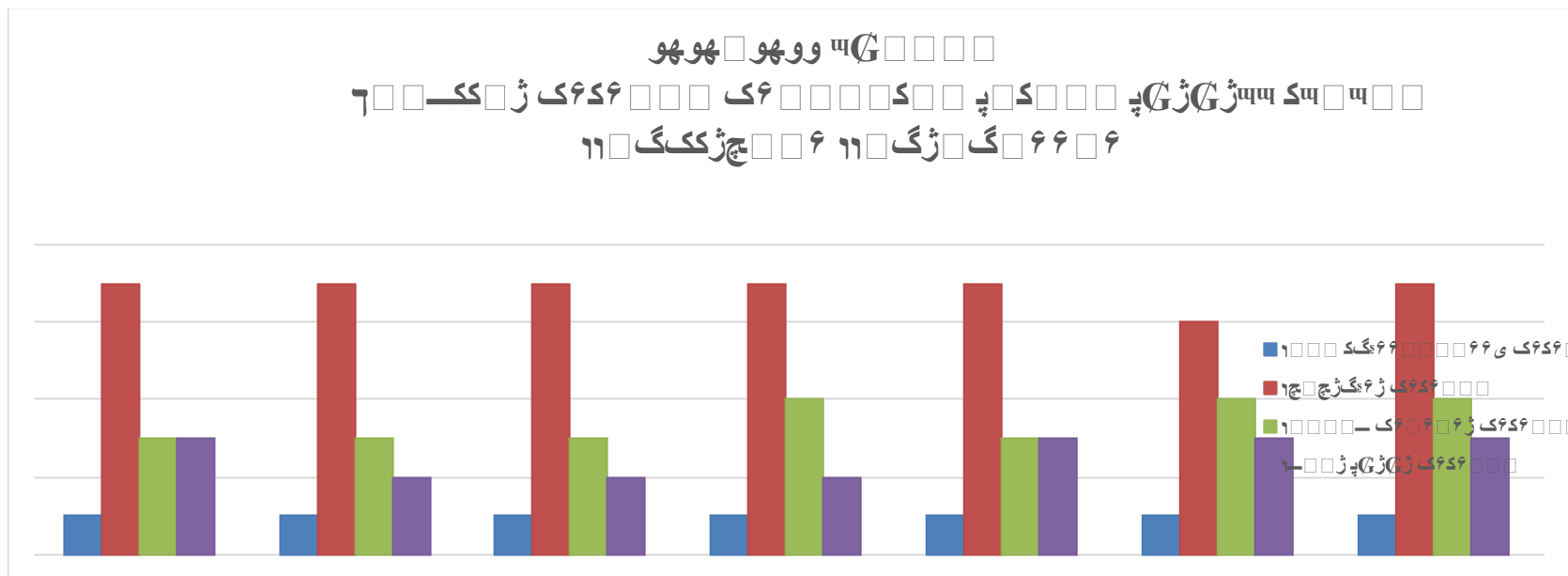
			киһиргэс” үгэбэ түмүктүүр үлэ.
6	Күннүк Уурастыырап “Олох” хоһоонунан видео https://youtu.be/vLmyg3bBxcY	Power Director, InShot	Күннүк Уурастыырап “Олох” хоһооно.
7	Күннүк Уурастыырап олобун, айар үлэтин туһунан кроссворд https://docs.google.com/document/d/1zKPYaH5f2aFoHHWencjxutlCUGNgzXN99PuDrPY3LIE/edit?usp=sharing	Microsoft Office word	Күннүк Уурастыырапка түмүктүүр үлэ
2020-2021 (7 кылаас)			
<i>Сыл бастакы анара</i>			
1	«Манчаары Баһылай норуот номоҕор» https://youtu.be/ihNUWfHraR0 https://youtu.be/P5CtnzSj5Sk	Power Director	Манчаары норуот номоҕор айым-га түмүктүүр үлэ
2	Ребус https://docs.google.com/presentation/d/1OR0cfVhTsn_sB-7yCB09Y4GqfGDsC9ikDGZb_bFXzjVo/edit?usp=sharing	<i>Графической планшет, Pain</i>	Тыл оонньуутугар ребус оноруу
3	А.И.Софронов – Алампа “Төрөөбүт дойду” хоһоонунан бук-трейлер https://youtu.be/vLmyg3bBxcY	Power Director, InShot	А.И.Софронов – Алампа “Төрөөбүт дойду” хоһоонугар түмүктүүр үлэ
<i>Сыл иккис анара</i>			
4	Эрилик Эристиин “Хачыгыр” кэпсээнигэр бук-трейлер https://youtube.com/shorts/_6h7qVI7Cw?feature=share	Power Director, InShot	Эрилик Эристиин “Хачыгыр” кэпсээнигэр түмүктүүр урук
5	Д.К.Сивцев – Суорун Омоллоон “Бэйэтэ эмтиэкэ” айымньытынан бук-трейлер https://youtu.be/IfWAxnE8M2Y https://youtu.be/9TCvnswwjuRg	Power Director, InShot	Д.К.Сивцев – Суорун Омоллоон “Бэйэтэ эмтиэкэ” кэпсээнигэр түмүктүүр үлэ

6	Т.Е.Сметанин “Лоокуут уонна Ньургунун” драматынан тургутук https://youtube.com/shorts/_6h7qVI7Cw?feature=share	Google диискэ	Т.Е.Сметанин “Лоокуут уонна Ньургунун” драмаба түмүктүүр үлэ.
7	«Мин саамай сөбүлээбит айымньым»презентация https://docs.google.com/presentation/d/136M4m_5cJfhZvdEiUyHucR3Xq-YI5EGVKaSDjg_8g_0/edit?usp=sharing	Microsoft Office PowerPoint	Сыл түмүгүнэн түмүктүүр үлэ

Үөрэнээччи сатабылын сайдыытын кэрининэн (критерийинэн) сыаналыыр булгуччулаах. Оччоҕо эрэ хас биирдии оҕо сатабыла төһө сайдыбыта, сайдыбатаҕа арылыччы көстөр. Сатабыл сайдыытын оҕо үлэлиир кэмигэр кэтээн көрүү ньыматынан баал туруорабын, сыаналыыбын.

Оҕо дэгиттэр сатабыла сайдыытын сыаналыыр кэрин

Дэгиттэр сатабыл	Сыналыыр кэрин	Уопсай баала
Бэйэ туһаайыылаах сатабыл	Бу сатабылы сыаналыырга чопчу санаатын сааһылаан этэр, о.э. рефлексия өттүнэн баал туруорабыт. - Ылбыт билиитигэр, тылын баайыгар тирэҕирэн саныыр санаатын холкутук тиэрдэр – 1 - Санарар санатын кэтээн көрөн сөптөөх түмүк оностор – 1	2
Бодоруһар сатабыл	- Үлэтин интэриэһинэйдик, толору кэпсиир – 1 - Эйэбэс буолуу этикетин тутуһар- 1 - Ыйытыларга эппиэттиир – 1 - Оҕо кэпсиирин болҕойон истэр – 1 - Ыйыты биэрэн интэриэһиргиирин көрдөрөр – 1 - Бииргэ үлэлиир оҕолоругар эйэбэстик сыһыаннаһар – 1 - Уопсай үлэбэ көхтөөх кыттыыны ылар – 1	7
Бэйэни салайынар сатабыл	- Сыалын-соругун туруорунан, үлэтин хаамыытын былааннанна -1 - Үлэтин бэрэбиэркэлэннэ, алҕаһын көннөрүүннэ – 1 - Үлэтин кэмигэр түмүктээтэ -1	4

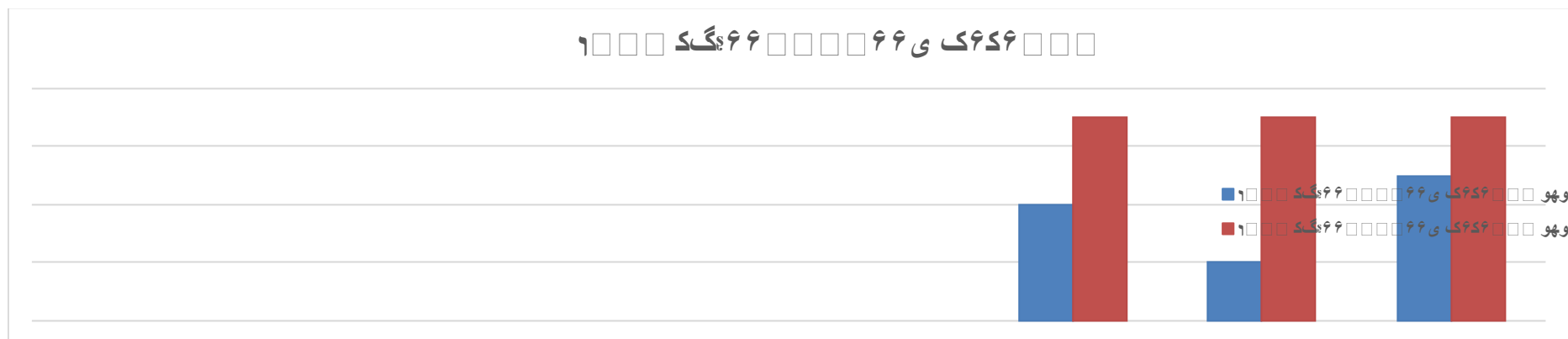

Көрөрбүт курдук, оџолорго кыралаан дэгиттэр сатабыл сайдыыта көстөр.

Үөрэнээччи икки сыллааџы үлэтин түмүгүнэн бэйэ туһаайыылаах, бодоруһар, бэйэни салайынар, билэр-көрөр дэгиттэр сатабыллара сайдыытынбиирдиилээн ылан көрдөрдүм. Хас сатабыл ахсын баала атын-атын буолан (үөһэ баар кэрингэ көстөр) тус-туспа кэрин онордум. Үөрэнээччи үөрэх дылын түмүгүнэн хас сатабыл ахсын ылбыт баалын туспа эбэн таһымна көрдөрдүм. Оџону таһымынан сыаналааһын учуутал кэтээн көрүү (мониторинг) ыытарыгар табыгастаах.

Бэйэ туһаайыылаах сатабыл кэрингэ			
Бэйэ туһаайыылаах сатабылга хас үлэ ахсын 2-лии баал турар. 7 үлэџэ холбоон барыта - 14 баал			
Үрдүк таһымнаах	Үчүгэй таһымнаах	Орто таһымнаах	Намыһах таһымнаах
14-12 баал	11-9 баал	8-6 баал	5 баалтан аллараа

2019-2020, 2020-2021 үөрэх дылларыгар бэйэ туһаайыылаах сатабыл сайдыытын тэннээн көрүү түмүгэ диаграммаџа көстөр.

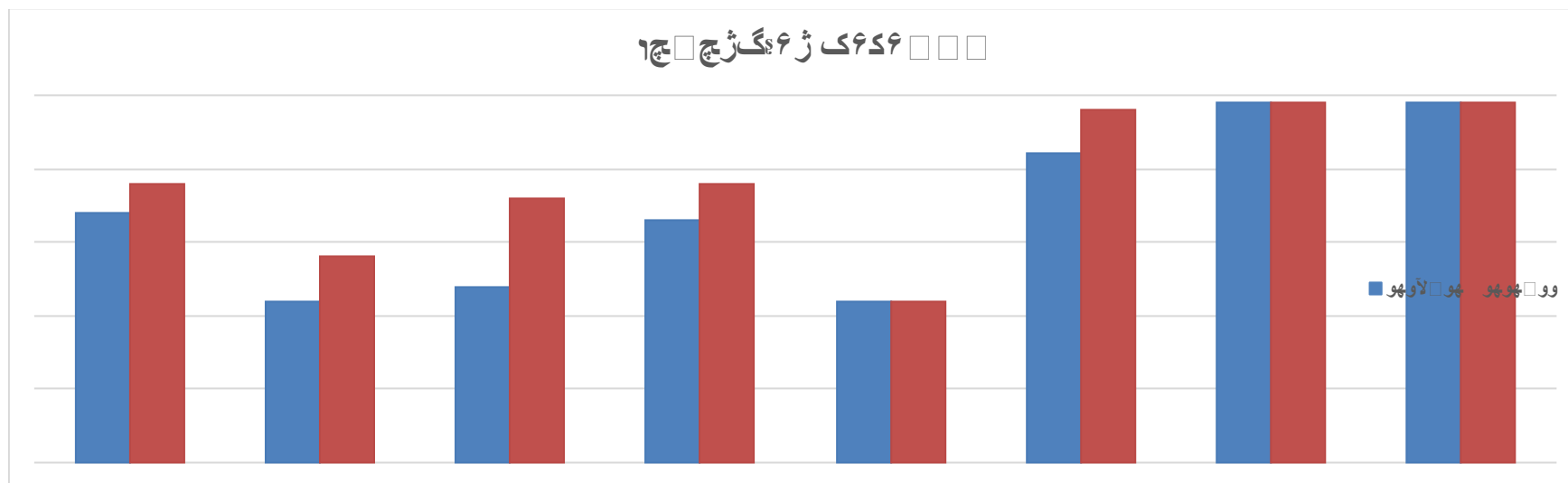
Ол курдук бэйэ туһайыылаах сатабыл сайдыытын көрдөрүүтэ манньк буолла:

2019-2020 үө.дь. намыһах таһымҥа – 8 оҕо;

2020-2021 үө.дь. орто таһымҥа – 3 оҕо, намыһах таһымҥа – 5 оҕо.

Бодоруһар сатабыл кэринэ			
Бодоруһар сатабылга хас үлэ ахсын 7-лии баал турар. 7 үлэбэ холбоон барыта- 49 баал			
Үрдүк таһымнаах	Үчүгэй таһымнаах	Орто таһымнаах	Намыһах таһымнаах
49-41 баал	40-32 баал	31-23 баал	22 баалтан аллараа

2019-2020, 2020-2021 үөрэх дьылларыгар бодоруһар сатабыл сайдыытын тэннээн көрүү түмүгэ диаграммаҕа көстөр.

Ол курдук бодоруһар сатабыл сайдыытын көрдөрүүтэ манньк буолла:

2019-2020 үө.дь. үрдүк таһымна – 3 оҕо, үчүгэй таһымна – 2 оҕо, орто таһымна – 1 оҕо, намыһах таһымна - 2 оҕо;

2020-2021 үө.дь. үрдүк таһымна – 3 оҕо, үчүгэй таһымна – 3 оҕо, орто таһымна – 1 оҕо, намыһах таһымна - 1 оҕо.

Бэйэни салайынар сатабыл кэринэ			
Бэйэни салайынар сатабылга хас үлэ ахсын 4-түү баал турар. 7 үлэҕэ холбоон барыта - 28 баал			
Үрдүк таһымнаах	Үчүгэй таһымнаах	Орто таһымнаах	Намыһах таһымнаах
28-24 баал	23-18 баал	17-13 баал	12 баалтан аллараа

2019-2020, 2020-2021 үөрэх дьылларыгар бэйэни салайынар сатабыл сайдыытын тэннээн көрүү түмүгэ диаграммаҕа көстөр.

Ол курдук Бэйэни салайынар сатабыл сайдытын көрдөрүүтэ маннык буолла:

2019-2020 үө.дь. үрдүк таһымна – суох, үчүгэй таһымна – 5 оҕо, орто таһымна – 1 оҕо, намыһах таһымна - 2 оҕо;

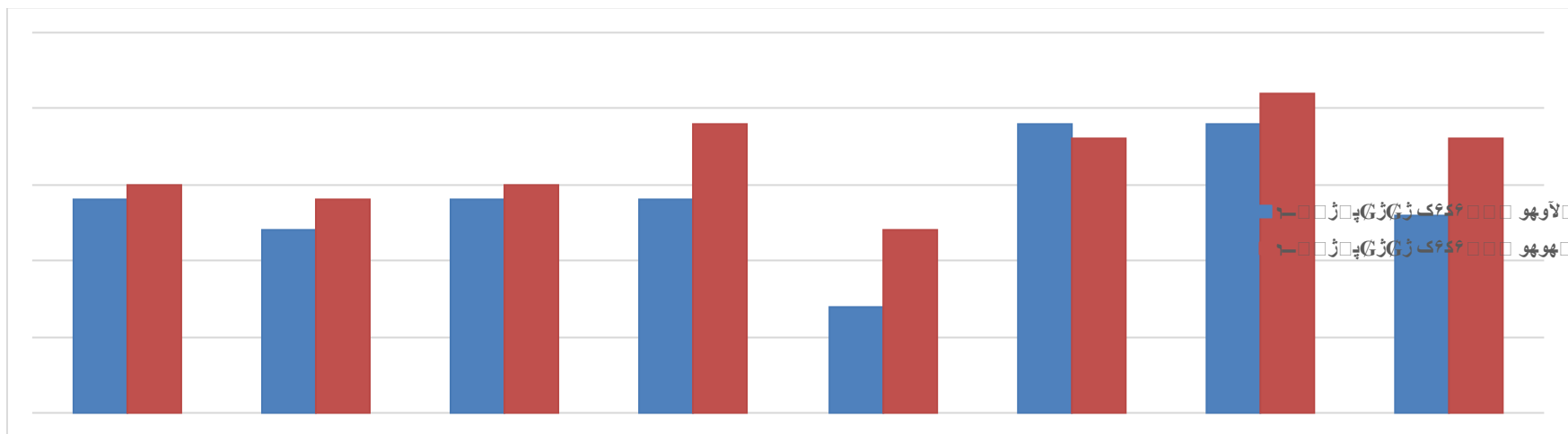
2020-2021 үө.дь. үрдүк таһымна – 5 оҕо, үчүгэй таһымна – 1 оҕо, орто таһымна – 2 оҕо, намыһах таһымна - суох.

Билэр-көрөр сатабыл кэринэ			
Билэр-көрөр сатабылга хас үлэ ахсын 3-түү баал турар. 7 үлэбэ холбоон барыта - 21 баал			
Үрдүк таһымнаах	Үчүгэй таһымнаах	Орто таһымнаах	Намыһах таһымнаах
21-18 баал	17-13 баал	12-9 баал	8 баалтан аллараа

Билэр-көрөр сатабылга хас үлэ ахсын 3-түү баал турар. 7 үлэбэ холбоон барыта - 21 баал

Үрдүк таһымнаах	Үчүгэй таһымнаах	Орто таһымнаах	Намыһах таһымнаах
21-18 баал	17-13 баал	12-9 баал	8 баалтан аллараа

2019-2020, 2020-2021 үөрэх дыйлларыгар билэр-көрөр сатабыл сайдыытын тэннээн көрүү түмүгэ диаграммаҕа көстөр

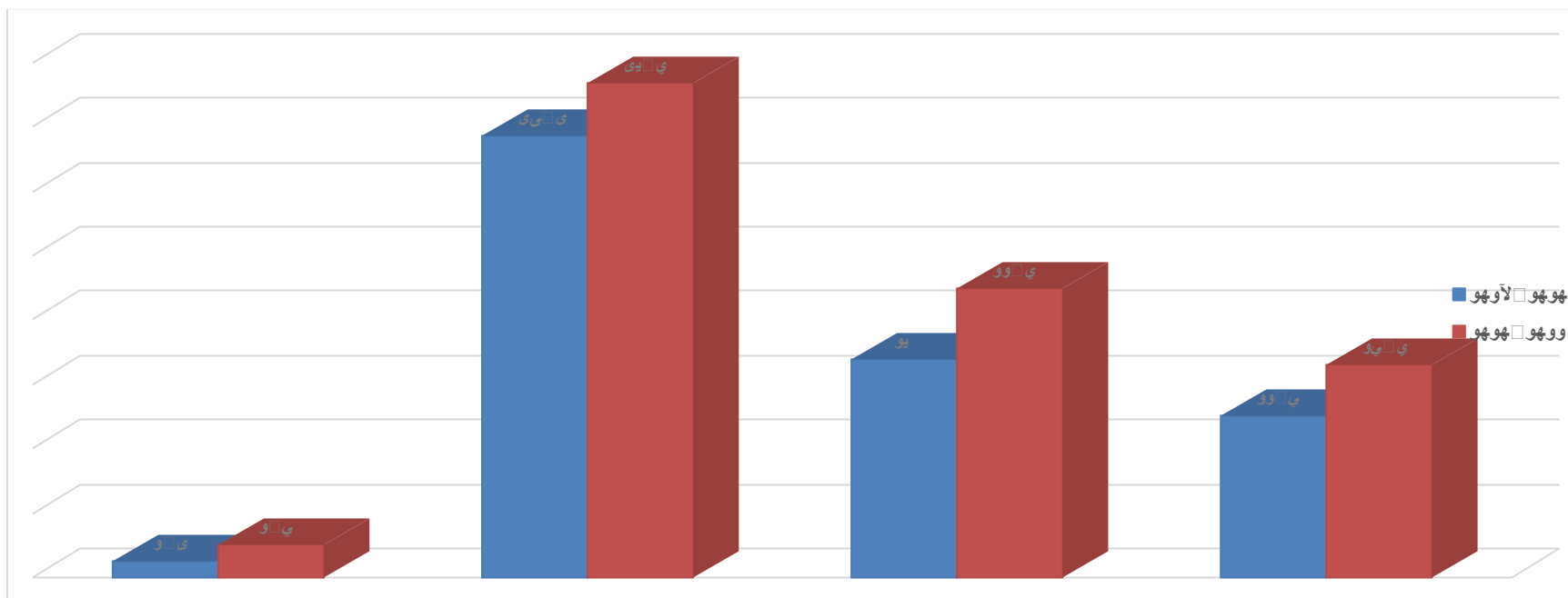

Ол курдук билэр-көрөр сатабыл сайдыытын көрдөрүүтэ манньк буолла:

2019-2020 үө.дь. үрдүк таһымна – 2 оҕо, үчүгэй таһымна – 5 оҕо, орто таһымна – суох, намыһах таһымна - 1 оҕо;

2020-2021 үө.дь. үрдүк таһымна – 4 оҕо, үчүгэй таһымна – 3 оҕо, орто таһымна – 1 оҕо, намыһах таһымна - суох.

2019-2020, 2020-2021 үөрэх дьылларыгар ханнык сатабыл ордук сайдыбыта, сайдыбатаҕа диаграммаҕа көстөр.

Ол курдук 6,7 кылаас оџолоругар ордук бодорунар сатабыл сайдыбыт. Оттон саамай намынах кердөрүүлээх бэйэ туһаайыылаах сатабыл буолбут. Онон оџо бэйэ туһаайыылаах сатабыла сайдарыгар үлэ күүскэ барыан наада.

8 кылаас оџолоро кыра кылаастан саџалаан цифровой технологияны тутта үөрэммиттэрэ кылаас таһынааџы үлэџэ эмиэ көстөр. Ол курдук тэйиччиттэн (дистанционно) араас күрэхтэргэ, куонкурустарга видео, бук-трейлер онорон көхтөөхтүк кыттан миэстэлэллэр.

Түмүк

«Саха тылын, литературатын уруктарыгар цифровой технология нөнүө оҕо дэгиттэр сатабылын сайыннарыы» диэн үлэни суруйан баран манньк кэккэ санааҕа кэллим.

1. Аныгы технологияны туттан оҕо ийэ тылынан этэр-тыынар, санарар-инэрэр ис көбүн уһугуннарыахха, өйүн сытыылыахха, дьобуруун сайыннарыахха сөп.

2. Дэгиттэр сатабыл сайдыытын кэтээн көрүү үгүс үлэни, сыраны эрэйэр. Ол эрэн манна учуутал дынг систиэмэлээх үлэтэ көстөр.

3. Учутал дьарыктанар усулуобуйа тэрийдэбинэ, оҕо бэйэтин бэйэтэ үөрэтинэрин ситиһиэххэ сөп.

4. Икки сыллаах кэтээн көрүү түмүгүнэн чопчу бэйэ туһайыылаах сатабылы сайыннарыыга үлэ барыан наада. Оччобуна эрэ сүрүн сыалбын ситиһэн үлэм үтүө түмүктээх буолуоҕа.

5. Хас урук, дьарык ахсын систиэмэлээх үлэ ытан, оҕо дэгиттэр сатабылын сайыннардахха, олох ыараханнарыттан чаҕыйбат, бары үлэҕэ дэгиттэр киһи буола улаатыа. Онон учууталтан оҕо инникитэ сүнкэн тутулуктаах.

6. XXI үйэ сүрүн 4К компетенцияларын (сатабыл): Коммуникабельность, Креативнай буолуу, Критическэй толкуй, Кооперация тустарынан сэргии аахтым. Бу компетенциялары үөрэтэн, оҕо дэгиттэр сатабылын сайдыытын аныгылыы, сонуннук кэтээн көрүүнү ытыахха сөп. Тоҕо диэтэр, 4К компетенция билигин кэмнэ идэҕэ барытыгар саамай наадалаах компетенцияларынан ааттаннылар.

Туһаныллыбыт литература

1. Асмолов А.Г., Бурменская Г.В., Володарская И.А. и др. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: пособие для учителя / Под ред. А. Г. Асмолова. — М.: Просвещение, 2008;
2. Борисов П.П. О трех системах развивающего обучения в общеобразовательных школах. Народное образование Якутии №1, 2001;
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. — М., 1991;
4. Гальперин П.Я. Лекции по психологии. — М., 2005;
5. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. — М., 1996;
6. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального психологического исследования, 1986 г.).
7. Егорова Н.Е. Некоторые итоги освоения системы развивающего обучения Д.Б.Эльконина-В.В.Давыдова в республике. Народное образование Якутии №1/2000;
8. Каженкин Р.Н. Саха тылын уруогар үөрэнээччи дэгиттэр сатабылын сайыннарыыга И.И.Стручкова “Саха бэргэн тыла-өһө” кинигэтин туһаны уратыта. Народное образование Якутии №2 (94) 2015;
9. Кондратьев П.П. Сатабыл. Учууталларга аналлаах кинигэ. Дьокуускай, 2003;
10. Петрова С.М. Современная школа РС(Я): интерактивные методы обучения. Народное образование Якутии №3(51), 2004;
11. Примерная основная образовательная программа образовательного учреждения. Основная школа / [сост. Е.С. Савинов]. — М.: Просвещение, 2011. — 454 с. — (Стандарты второго поколения).
12. Репкина Н.В. Что такое развивающее обучение? — Томск, 1997;
13. Степанова В.Е. Бэйэнисайыннары. — Якутск, 1999;
14. Петерсон Л.Г. Технология деятельностного метода как средство реализации современных целей образования. М., 2003;
15. Шишигина В.Р. Сана үөрэх технологияларын төрөөбүт тылы уонна литератураны үөрэтиигэ туттуу. Үөрэх үлэһиттэрин идэтин үрдэтэр институт курсун истээччилэрин үөрэтэр комплект матырыйаала. Дьокуускай, 2009;

16. Шишигина В.Р. Компетентностный подход в обучении якутскому языку и литературе в условиях модернизации общего среднего образования. Учебно-методический комплект. Якутск, 2011;
17. <https://www.marxists.org/russkij/vygotsky/cw/pdf/vol2.pdf>
18. <https://www.sakhaparliament.ru/>
19. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-probleme-opredeleniya-effektivnosti-distantionnoy-formy-obucheniya/viewer>

Сыһыарыы
Уруок былаана

Учуутал	Неустроева Акулина Герасимовна
Уруок	Саха тыла
Кылаас	8 кылаас

Оскуола	Алтан орто оскуолата		
Тизмэ	Этии биир уустаах чилиэнэ		
Уруок ыытыллар күнэ	Олунньу 17 күнэ		
Учуутал сыала	- Этии биир уустаах чилиэнин төһө баһылаабыттарын бэрэбиэркэлээһин; - Чингэтии түмүгүн бэйэлэрэ тобулалларын ситиһии; - Уруокка интэриэһи көбүтүү, билэр-көрөр баҕаларын салгыы сайыннарыы; - Тыл саппааһын байытыы, оҕо толкуйдуур, сангарар дьоҕурун сайыннарыы.		
Үөрэнээччи сыала	-Этии биир уустаах чилиэнин туһунан билиини хатылааһын (чингэтии); -Этиигэ таба туттар үөрүйэҕи ингэринии; -Бэйэ-бэйэҕэ көмөлөсүһүү, эйэбэс сыһыан үгэстэрин ингэрии.		
Уруок көрүнгэ	Ылбыт билиини чингэтии		
Уруок тэрилэ	Интерактивной дуоска, ноутбук, хартыыналар,учуобунньук, тылдыттар, өс хоһоонноро		
Уруок хаамыыта	- Тэрээһин чаас. Турукка киллэрии - Эрдэ үөрэппити хатылааһын - Сыал-сорук туруорунуу - Ылбыт билиини чингэтии - Сынньалан мүнүүтэ - Үлэ түмүгүн истии - Бэйэни сыаналаныы - Дьиэҕэ үлэ		
Үөрэтии көрүнгэ уонна кизбэ	Сайыннарыылаах үөрэх технологиятын ньымалара (развивающее обучение); ырыналыыр толкуйу сайыннарыы ньымалара (критическое мышление)пааранан үлэ, бэйэ санаатын этии, үөрэнээччи көхтөөх кыттааччы, сананы айааччы буоларын ситиһии.		
Уруок түмүк ситиһинтэ: Дэгиттэр сатабыллар			
Бэйэ туһаайыылаах сатабыл	Билэр- көрөрсатабыл	Бэйэни салайынар- дьаһанарсатаб ыл	Бодоруһарсатабыл
-Төрөөбүт тыл күндүтүн, кэрэтин, уратытын өйдөөн ылынар. -Кэрэни кэрэхсии көрөн ис иэйиитин уһугунналар. -Ылбыт билиитигэр, тылын баайыгар тирэҕирэн саныыр санаатын холкутук тирдэр -Сангарар санатын кэтээн	-Үлэтин былаанныыр, толкуйдуур, сааһылыыр, айар. -Бэйэ санаатын толору этии, санаа атастаһыы; -Билбитин - көрбүтүн олоххо тутта үөрэнэр, сааһылыыр, чопчулуур,тылын баайын ханатар. Билиини чингэтии – сана билиини өссө чингэтээри баар билиитигэр	- Үлэ сыалын-соругун таба туруорунар, сатаан былаанныыр, туох-ханнык түмүккэ кэлиэхтээгин быһа холоон билэр. – Билиини дөбөнүк булар, бэлиэтэнэр, түмэр, ситимниир. Рефлексия - үлэ сыалы- соругу ситиһэр ньымаларын уонна усулуобуйаларын төһө сөпкө	Бииргэ үлэлиир үөрүйэх – үөрэнэр оҕолорун кытта бииргэ алтыһан үөрэнэр, үлэлиир араас ньыманы баһылыыр (пааранан, биирдиилээн уо.д.а) Кэпсэтэр үөрүйэх – кэпсэтии уратыларын өйдүүр, табан кэпсэтэр. Кэпсэтии сиэрин тутуһар

көрөн сөптөөх түмүк оностор.	тирэжирэр, өй үлэтин араас дьайыыларын толорор; Цифровой технологияны тутта, баһылы үөрэнэр.	талбытын сыаналыыр. Үлэ хаамытын хайдах салайан иһэрин кэтээн көрөр, хайдах үлэлээбитин сатаан сыаналанар.	үөрүйэх- оҕолору кытта алтыһыга кэпсэтии сиэрин тутуһар, туттан-хаптан бодоруһуу ньымаларын тоҕоостоохтук туттар.
------------------------------	---	--	--

Уруокхаамыта

Уруоктүһүмэбэ	Үөрэтэр, сайыннараар соруудахтар	Учууталүлэтэ	Үөрэнээччиүлэтэ	Үлэкөрүнэ	Дэгиттэрсатабылла р
1. Тэрээһин чаас. Турукка киллэрии	Мотивация үөскэтии	Оҕону турукка киллэрэр, кылгас бэсидэ тэрийэр. - <i>Сааскылыы сайаҕас эбэрдэ буолуохтун! Оҕолоор, бүгүн халлаан туругу хайдаҕый? Саас кэлэн иһэр сибикиһэ биллэр?</i> - <i>Уруокка үлэлииргэ бэлэмгит дуо? Куйаар ситим барыбытыгар холбонон турар дуо?</i>	Үөрэнээччи болҕомтотун учууталга хатыыр.		Үлэлиир турукка киирии
2. Эрдэ үөрэппити хатылааһын		Оҕолорэтиилэринистэр. Бу билиилэр билигин уруокка туһалаах буолуохтарын өйдөтөр. - <i>Ааспыт уруокка барбыт тиэмэни санатыһар наада дуо? Эбэтэр тута үлэлээн барабыт дуо?</i> - <i>Чэ, оччоҕо ким санатыай? Эбии өссө ким эбэн биэриэй?</i> - <i>Ким умнубут, ситэ өйдөөбөтөх болҕойон истэбит. Бу билиибит уруокка туһалаах буолуоҕа.</i> - <i>Бу тиэмэни өссө үчүгэйдик</i>	Барбыт тиэмэлэрин санатыһаллар. Хатыылаан чингэтиэххэ диэн санааҕа кэлэллэр.	биирдиилээн	Билэр-көрөр, Кэпсэтэрүөрүйэх

		чингэтиэххэ наада курдук дуу? Мин сөпкө өйдөөтүм?			
3. Сыал-сорук туруорунуу, соругу быһаарыга бэйэ үлэтин барылланы		Оҕо сыалын-соругун таба туруорунарыгар, бэйэтин үлэтин былааннарыгар ыйар-кэрдэр. - уруокка сыалбытын-сорукпутун туруорунуобун - ким кимниин үлэлиирин быһаарыстыгыт дуо? - хас мүнүүтэ былааннабыт? Оҕолор сыал-сорук туруоруммуттарын кэннэ биир-биир туоһулаһар.	Үлэ сыалын- соругун таба туруоран,сатаан былаанныыр, туох-ханнык түмүккэ кэлиэхтээгин быһа холоон билэр.	биирдиилээн	Бэйэнисалайынар: Сыалы-соругу туруорунар, былааннанар, бэрэбиэркэлэнэр Бииргэүлэлиир, кэпсэтэрүөрүйэх
4. Ылбыт билиини чингэтии	Интернети, цифровой технологияны туттар үөрүйэбин сайыннаар. Быһаарсан биир санааҕа кэлэн үлэлииллэр. Этии биир уустаах чилиэнин чингэтэллэр.	Оҕо тобулук өйүн сайыннарыы, уруокка көхтөөхтүк кыттарын хааччыйыы. Учуутал “Үөрэнэргэ үөрэн” ыйынньык бэлэмниир, оҕолор ыйынньыгынан сирдэтэн үлэлииллэр. Көмө матырыйаалы таба туһаналлар. Пааранан эрэ буолбакка холкутук, бэйэ-бэйэҕэ көмөлөсүһэн үлэлири ситиһэр. - Оҕолоор, группаҕа сыылканан “Үөрэнэргэ үөрэн” ыйынньык ыппыппын,болбойон аахтыгыт буолуо. Ханнык хартыынаны талбыккытын быһаарыстыгыт дуо? Уруһуй хатыламмата ордук. - Үлэбитин хас мүнүүтэ былааннабыт? Бириэмэни аттаран үлэлииргитин умнуманг. Түргэн туттунуулаах-хамсаныылаах	Оҕолор ханнык соруудагы талан онороллорун, тугу үлэлииллэрин быһаарыналлар, үлэлэрин былааннаналлар. Сыылканы тутталлар, онороллор. Көмө матырыйаалы таба туһаналлар, тылдыытынан үлэлииллэр. Тылларын саппааһын байыталлар.	Паарананэбэ тэр бөлөбүнэн	Бэйэ туһайыылаах; төрөөбүт тыл күндүтүн, кэрэтин, ылынар. -кэрэни кэрэхсии көрөн ис иэийитин уһугуннаар, биир дойдулааҕын талааныгар сүгүрүйэн ытыктабылы үөскэтэр. -саныыр санаатын холкутук тиэрдэр. Бодоруһар үөрүйэх оҕону кытта таһаарыылаахтык, көдьүүстээхтик үлэлиир Кэпсэтэр үөрүйэх-

		<i>киһи элбэҕи ситиһэр.</i> Оҕолор үлэлиир кэмнэригэр учуутал чугаһаан көрөр, көмөлөһөр, көннөрөр.			кэпсэтии уратыларын өйдүүр, табан кэпсэтэр. Салайынар: Сыалын-соругун туруорунан үлэтин хаамыытын салайынар, бириэмэни сатаан аттарынар, рефлексия. Билэр-көрөр: Билбитин-көрбүтүн олоххо туттар. Билиитин сааһылааһыыр, чингэтэр, айар дьоһуру сайыннаран, тылын саппааһын байытар, цифровой технологияны таба туттар
5. Сынньалан мүнүүтэ (оҕо үлэлиир олоһор кэмигэр ыытыллар)		Спорду көбүлээччини ыңыран эти-сиини эрчийэр эрчилли (зарядка) онотторор.	Хамсаныылаах эрчиллиини үтүктэллэр	биирдиилээн	
6. Үлэ түмүгүн истии	«Зигзаг» хардарыта үөрэх ньымата. Кэпсэтии, санарыы, санаа атастаһы	«Зигзаг» ньыманан үлэ түмүгүн бөлөххө кэпсииллэрин тэрийэр. Оҕолор бэйэ-бэйэлэрин кытта хардарыта үлэлэһэллэригэр (ыйыты биэрэн, эппиэттээн) усулуобуйа олохтуур. - <i>Үлэ түмүгүн истиигэ киирэбит. Сүрүнэ тиэмэни төһө өйдөөбүккүтүн, туох түмүккэ</i>	«Зигзаг» ньыманан үлэлэрин түмүгүн бэйэ-бэйэлэригэр кэпсииллэр. Диалог тэрийэллэр. Санаа атастаһаллар.	Бөлөбүнэн, пааранан	Бэйэ туһаайыылаах: Үлэтин түмүгүн иһитиннэрэн, тылын баайыгар тирэҕирэн саныыр санаатын холкутук тиэрдэр, санарар санатын

		<i>кэлбиккитин билиэхпин.</i> Оџо ыйытыыларга тобулан, толкуйдаан эппиэттиирин ситиһэр.			кэтээн көрүнэр. Бодоруһар сатабыл: бииргэ үөрэнэр доџотторун болџойон истэр, ыйытыы биэрэн интэриэһиргиирин көрдөрөр.
7. Бэйэни сыаналаныы	Түмүк оноруу, сыаналаныы	Учуутал түмүк тыла 1. Синквейн ньыматынан түмүк оноруу 2. Бэйэни сыаналаныы Оџо санаатын этэрин, бэйэтэ сыаналанарын, сыана туруорунарын ситиһэр. Кыһаллан үлэлээбиттэри бэлиэтиир.	Үөрэнээччи түмүк тыла. 1. Синквейн ньыматын туттан бары хоһоон айаллар. 2. Бүгүһнү уруктан тугу ылыммыттарын, сананы билбиттэрин, хайдах үлэлээбиттэрин, туохха ыарырџаппыттар ын туһунанбаџалаах оџолор санааларын этэллэр. 3. Уруккахайдахд ыарыктаммыттар ынсыаналаналлар (сыаналанар кэрин “Мин бэйэбин үөрэтэр үөрэнээччибин”)	Бары бииргэ, биирдиилээн	Бэйэ туһаайыылаах Ылб ыт билиитигэр, тылын баайыгар тирэџирэн саныыр санаатын холкутук тиэрдэр Билэр-көрөр ылбыт билиитин чингэтэн хоһоон айарга кыттыыны ылар. Бэйэни салайыныы үлэ сыалын - соругун төһө ситиспитин, ситиспэтэџин ырытан бэйэтин сыаналанар. Бодоруһар доџотторун санааларын истэр, ылынар

8. Дьизэ үлэ		Оѳолор айбыт сорудахтарын онорон кэлэллэригэр сорудахтыыр			
--------------	--	--	--	--	--

Уруокка сыал-сорук туруорунуу илиинэ

Аатын, араспаанньан _____

Билиэхтээхпин	Сатыахтаахпын	Биллим	Сатаатым
---------------	---------------	--------	----------

--	--	--	--

Сыаналанар кэрин “Мин бэйэбин үөрэтэр үөрэнээччибин”

Аатым, араспаанньам _____

Үлэ көрүнгэ	Баала	Мин баалым	Учуутал баала
Хатылааһынҥа кыттыыны ыллым. Тугу өйдөөбүппүн,	1-3		

билбиппин эттим			
Үлэм сыалын- соруугун сөпкө туруоруннум, былааннанным, туох-ханнык түмүккэ кэлиэхтээхпин быһа холоон биллим	1-3		
Айар үлэбэр көхтөөх кыттыыны ыллым	1-3		
Саһа тылы биллим, тылдыыты туһанным	1-3		
Өс хоһоону тутуннум	1-3		
Үлэбин үчүгэйдик бэрэбиэркэлэнним	1-3		
Үлэбин интэриэһинэйдик кэпсээтим, ыйытыыларга эппиэттээтим	1-3		
Доһорум кэпсиирин болҕойон иһиттим, ыйытыы биэрдим	1-3		
Саныыр санаабын кыбыстыбакка холкутук эттим	1-4		
Бииргэ тапсан үлэлээтим	1-4		
Цифровой технологияны таба тутуннум	1-3		
Уопсайа	1-35		
Уруок сыаната 29-35 баалга –“5” 20-28 баалга – “4” 12-19 баалга – “3” 11 баалтан аллараа – “2”			

“Үөрэнэргэ үөрэн” ыйынньык

Доһоттоор, ыйынньыгынан сирдэтэн айымньылаахтык үлэлээн

Ситиһиини баһарабын!

Сорудахтар	Үлэбэр түмүктэ онор
1. Учубунньук 11§арыйан тиэмэни хатылыаххын сөп.	

2. Худуохунньук Николай Николаевич Рязанский хартыналарьтан талан айар үлэ онордоххо хайдах буолуой? Худуохунньук үлэлэрин бу сыылканан киирэн көрүөххүтүн сөп: https://docs.google.com/presentation/d/1y7W2SgA-AyrgOr6jh2tU5gBoUeIO1EZnKuPymVUTHwo/edit?usp=sharing	
3. Эһиги санаабытыгар ханнык бырагыраамаҕа үлэлиир ордук табыгастаах буолуой? Үлэни сыылканан ыытан көрдөрөр судургу буоларын болжомтоҕо ылабыт.	
4. Хартынанан тугу айан суруйуохха сөбүй? Айар үлэ араастаах буоларын билэбит. Сүбэлэһэн, биир санааҕа кэлэн үлэлээтэххэ үлэ ордук үтүө түмүктээх буоларын умнуман.	
5. Сыылканан киирэн үлэбитигэр көмө тыллары туһаныаххытын сөп. https://docs.google.com/presentation/d/1beIFGByMExbkqrt4brUs0QBNWQgrL0As88b6o1vACOA/edit?usp=sharing Өскөтүн тыл суолтатын билбэт буоллааххытына тылдьыт бастын көмөлөһөөччү буолуоҕа.	
6. Сүрүн санааны көрдөрөр өс хоһоону киллэрэн биэрдэххэ хайдах буолуой? Сыылканан киирэн тиэмэбэр сөп түбэһэр өс хоһоону туттуоххун сөп: https://docs.google.com/document/d/1-t0mOZKxPyzreHhsEBXCc10mS8kkuGMRXseEh2WERaQ/edit?usp=sharing	
7. Учуутал оруолун толорон, айар үлэбитигэр соруудахтары онортоотоххутуна, доҕотторгут билиилэрин, тиэмэни төһө өйдөөбүттэрин бэрэбиэркэлэниэ этилэр. Холонон көрөбүт дуо?	
8. Үлэбитин кэпсииргэ, санаабытын этэргэ бэлэмнит дуо?	

Дэгиттэр сатабыл сайдыытын кэтээн көрөр илиис

2019-2020 үөрэх дьыла

Үөрэнээччи аата, араспаанньата: Неустроева Ньургуйаана

Кылааһа: 6 кылаас

Учуутал: Неустроева А.Г

Үлэ аата	Дэгиттэр сатабыллар					
	Бэйэ туһаайыыл аах сатабыл	Бодоруһар сатабыл	Бэйэни салайар сатабыл	Билэр көрөр сатабыл	Уопсай баала	Сыана та
Сыл бастакы ангара						
Норуот тылынан уус-уран айымньыта	0	5	2	3	10	4
“Мин хоһооннорум”	0	6	2	3	11	4
Даҕааһын аат – тирэх таблица	0	5	2	2	9	4
Алампа “Куоратчыт” кэпсээнэ	1	6	2	3	12	4
Сыл иккис ангара						
Күн Дьырибинэ “Көбүөхтүүрүн аанһа күөх киһиргэс” үгэ	1	7	2	3	13	4
Күннүк Уурастыырап “Олох” хоһоон	1	7	3	2	13	4
Күннүк Уурастыырап олоҕун, айар үлэтин туһунан кроссворд	1	6	2	3	12	4
	4	42	15	19		

Дэгиттэр сатабыл сайдыытын кэтээн көрөр илиис

2020-2021 үөрэх дьыла

Үөрэнээччи аата, араспаанньата: Неустроева Ньургуйаана

Кылааһа: 7 кылаас

Учуутал: Неустроева А.Г.

	Дэгиттэр сатабыллар					
Үлэ аата	Бэйэ туһаайыыла ах сатабыл	Бодоруһар сатабыл	Бэйэни салайар сатабыл	Билэр көрөр сатабыл	Уопсай баала	Сыана та
Сыл бастакы ангара						
Манчаары Баһылай	1	7	3	3	14	5
Ребус оноруу	1	7	3	2	12	4
Алампа “Төрөөбүт дойду” хоһооно	1	7	3	2	13	4
Сыл иккис ангара						
Эрилик Эристиин “Хачыгыр” кэпсээнэ	1	7	4	2	14	5
Суорун Омоллоон “Бэйэтэ эмтиэкэ” кэпсээнэ	1	7	3	3	14	5
Т.Е.Сметанин “Лоокуут уонна Ньургунун” драмата	1	6	4	3	14	5
«Мин саамай сөбүлээбит айымньым»	1	7	4	3	15	5
	7	48	22	18		

Дэгиттэр сатабыл сайдыытын кэтээн көрөр илиис

2019-2020 үөрэх дьыла

Үөрэнээччи аата, араспаанньата: Васильева Саша

Кылааһа: 6 кылаас

Учуутал: Неустроева А.Г.

	Дэгиттэр сатабыллар					
Үлэ аата	Бэйэ туһаайыыла ах сатабыл	Бодоруһар сатабыл	Бэйэни салайар сатабыл	Билэр көрөр сатабыл	Уопсай баала	Сыана та
Сыл бастакы ангара						
Норуот тылынан уус-уран айымньыта	0	3	1	2	6	3
“Мин хоһооннорум”	0	3	1	2	6	3
Дажааһын аат – тирэх таблица	0	3	2	2	7	3
Алампа “Куоратчыт” кэпсээнэ	0	3	2	2	7	3
Сыл иккис ангара						
Күн Дьирибинэ “Көбүөхтүүрүн аанһа күөх киһиргэс” үгэ	0	3	1	2	6	3
Күннүк Уурастыырап “Олох” хоһооно	0	3	2	1	6	3
Күннүк Уурастыырап олобун, айар үлэтин туһунан кроссворд	0	4	2	1	7	3
	0	22	11	12		

Дэгиттэр сатабыл сайдыытын кэтээн көрөр илиис

2020-2021 үөрэх дьыла

Үөрэнээччи аата, араспаанньата: Васильева Саша

Кылааһа: 7 кылаас

Учуутал: Неустроева А.Г.

	Дэгитгэр сатабыллар					
Үлэ аата	Бэйэ туһаайыыла ах сатабыл	Бодоруһар сатабыл	Бэйэни салайар сатабыл	Билэр көрөр сатабыл	Уопсай баала	Сыана та
Сыл бастакы ангара						
Манчаары Баһылай	0	4	3	2	9	4
Ребус оноруу	0	4	3	2	9	4
Алампа “Төрөөбүт дойду” хоһооно	0	4	2	2	8	3
Сыл иккис ангара						
Эрилик Эристиин “Хачыгыр” кэпсээнэ	0	4	2	2	8	3
Суорун Омоллоон “Бэйэтэ эмтиэкэ” кэпсээнэ	0	4	2	2	8	3
Т.Е.Сметанин “Лоокуут уонна Ньургунһун” драмата	0	4	3	2	9	4
«Мин саамай сөбүлээбит айымньым»	0	4	3	2	9	4
	0	28	18	14		